

DOI : 10.33274/2079-4819-2024-81-2-107-117

JEL : F22, H56, J10

УДК 314.15:331.5

Федотова Т. А.,

канд. екон. наук,

доцент

Більська О. В.,

д-р екон. наук,

професор

Криворізький національний університет,

м. Кривий Ріг, Україна

fedotova@knu.edu.ua

Класичний приватний університет,

м. Запоріжжя, Україна

Lexusol1987@gmail.com

ТРАНСФОРМАЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ ТА ДЕМОГРАФІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

UDC 314.15:331.5

Fedotova T. A.,

PhD in Economic sciences,

Associate Professor

Bilska O. V.,

Grand PhD in Economic sciences,

Professor

Kyryvi Rih National University,

Kyryvi Rih, Ukraine

email: fedotova@knu.edu.ua

Classic Private University,

Zaporizhzhia, Ukraine

email: Lexusol1987@gmail.com

TRANSFORMATION OF MIGRATION FLOWS AND DEMOGRAPHIC POTENTIAL OF UKRAINE UNDER CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Мета. Визначення впливу військових дій на чисельність населення, міграційні потоки та трудовий потенціал національної економіки України.

Методи. Використано загальнонаукові методи - порівняння, узагальнення, аналіз і синтез, індукція і дедукція, аналіз рядів динаміки, відносних величин, конкретизація, систематизація, факторний аналіз.

Результати. Визначено основні тенденції впливу міграційних потоків за кордон з України через повномасштабне вторгнення на демографічну ситуацію в країні. Досліджено динаміку та структуру міграційних потоків і чисельності населення України. Встановлено причини низького рівня чисельності населення та проаналізовано основні фактори впливу. Визначено важливі завдання державної політики та ефективні механізми щодо організації поворотної міграції та подолання демографічної кризи. Визначено, що перша десятка країн прийняла майже половину біженців. Ці країни в основному межують з Україною або розташовані у другому ряду від кордону. За три роки втрачено майже п'яту частину населення України. Порівняння розміру втрат у часовому інтервалі показало, що під час повномасштабного вторгнення втрати населення за рахунок міграції відбулися в такому ж обсязі, як і за всі роки після здобуття Україною незалежності. Надані статистичні дані та проведені аналітичні дослідження свідчать про катастрофічну ситуацію з чисельністю населенням в країні, велику демографічну кризу. Заходи щодо вирішення цієї проблеми мають бути вжиті невідкладно, оскільки це довготривалий процес, і відновлення займе роки за умови впровадження ефективних стратегій. Зворотна міграція є ресурсом розвитку держави та суспільства. Більше того, її мультиплікаційний ефект може бути дуже високим, а з огляду на те, що повертається практично власне населення, близьке за культурою та менталітетом, інтеграція потребує значно менших витрат, економія яких актуальна для України. Для вирішення проблеми старіння населення, втрати трудового потенціалу та покращення демографічної ситуації запропоновано заходи та програми. Визначено напрацьовані зарубіжним досвідом заходи, які варто запозичити для впровадження в Україні.

Ключові слова: міграція, міграційні потоки, демографічна ситуація, воєнний стан, біженці, трудовий потенціал.

Постановка проблеми.

Повномасштабне вторгнення в Україну в лютому 2022 року спричинило масові жертви серед цивільного населення та руйнування цивільної інфраструктури, що змусило людей залишати свої домівки в пошуках нового безпечного місця проживання та роботи. З лютого 2022 року мільйони біженців з України перетнули кордони сусідніх країн та мільйони мігрували всередині країни. З огляду на надзвичайну ситуацію та масштаби гуманітарних потреб, на підтримку зусиль країн, що приймають біженців, здійснюється міжвідомча регіональна реакція на біженців. Регіональний план реагування на біженців об'єднує національні органи влади, агентства ООН, неурядові організації, а також організації громадянського суспільства та зосереджується на підтримці урядів приймаючих країн для забезпечення включення біженців із повним доступом до їхніх прав відповідно до міжнародних стандартів. Він також визначає пріоритетність надання критично важливих послуг із захисту та гуманітарної допомоги. Отримуючи допомогу за кордоном, соціальне або тимчасове житло, з часом багато хто влаштовується на роботу, створює нові родини із іноземними партнерами, і не прагне повертатися до України. Багато хто втратив власне житло, попереднє місце проживання повністю зруйновано або знаходиться під тимчасовою окупацією, має труднощі із влаштуванням на роботу за фахом, яка б забезпечувала життєві потреби. Все це призводить до подальших міграційних потоків за кордон з України і до зменшення зворотних. В підсумку національна економіка втрачає придбаний та навчений трудовий потенціал, майбутні покоління, не має віддачі від інвестування в сферу освіти. Загострення набуває проблема старіння населення в країні, адже люди похилого віку як правило віддають перевагу залишенню в країні і у своїх оселях наскільки це можливо до останнього, в той час як молодь прагне виїхати за кордон, працездатне населення вивести дітей і підлітків у безпечне місце. З роками вони закріплюються на новому місці, звикають до менталітету країни проживання і не мають

вже наміру повертатися в Україну. За три роки повномасштабного вторгнення масштаби міграції досягли вже досить значних розмірів, в країні накопилось багато проблем в сфері демографії, трудового потенціалу, ринку праці, соціальної структури населення. І ці проблеми є дуже актуальними для країни і потребують як превентивних заходів на сьогодні, так і стратегії на майбутнє щодо повернення населення в країну для повоєнного відновлення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема врегулювання демографічної ситуації та збереження трудового потенціалу привертає увагу дослідників, адже з часом проблема тільки погіршується, а в умовах відсутності дієвих заходів і програм її вирішення в подальшому всі ці проблеми тільки загостряться і частина з них вже може стати незворотною для вирішення. Досліджувана тематика є багатоаспектною і розглядається не тільки економістами, а й соціологами, філософами, правознавцями, політиками.

Актуальність тематики викликала появу у наукових періодичних виданнях низки публікацій. Дане питання зокрема розглядали такі дослідники як О. В. Литвинчук та О. Й. Юрківський [1], Л. Червінська, І. Каліна, Т. Червінська, Ю. Сафонов, А. Ліщенко, Н. Шуляр [2], А. М. Білан та С. М. Мельничук [3], А. О. Сімахова та І. О. Церковний [4], Н. Черненко [5], в тому числі воно досліджувалося і в фундаментальних працях [6-8].

В той же час постійні зміни щодо збільшення міграційних потоків, евакуація мешканців з нових територій, які раніше приймали переселенців, спричиняють підвищення навантаження на ринок праці і міграційне розміщення. Закордонні країни також багато хто вже перенасичені біженцями з України і не мають можливостей їх подальшого влаштування та утримання, багато робочих місць вже зайнято українськими переселенцями. Все це зумовлює необхідність активного пошуку заходів комплексного вирішення проблеми на міждержавному рівні, розробки оновлених програм регулювання процесу в умовах мінливості ситуації.

Мета статті. Визначення впливу військових дій на чисельність населення, міграційні потоки та трудовий потенціал національної економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Війна в Україні спричинила найбільші потоки переміщення в Європі з часів Другої світової війни та призвела до необхідності влаштування біженців у регіоні відповідного масштабу. Після широкомасштабного вторгнення в лютому 2022 року потік біженців до сусідніх країн і за межі України зустрівся з надзвичайною

мобілізацією допомоги в умовах повної неготовності до таких подій.

Біженців з України фіксують у всьому світі, станом на 16 січня 2025 р. за даними ООН налічується 6863400 осіб, з них 92 % перебуває в європейських країнах (рис. 1). У статистичних цілях Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) використовує термін «біженці» узагальнено, маючи на увазі всіх осіб, які покинули Україну через війну. Засоби перевірки УВКБ ООН відрізняються залежно від країни.

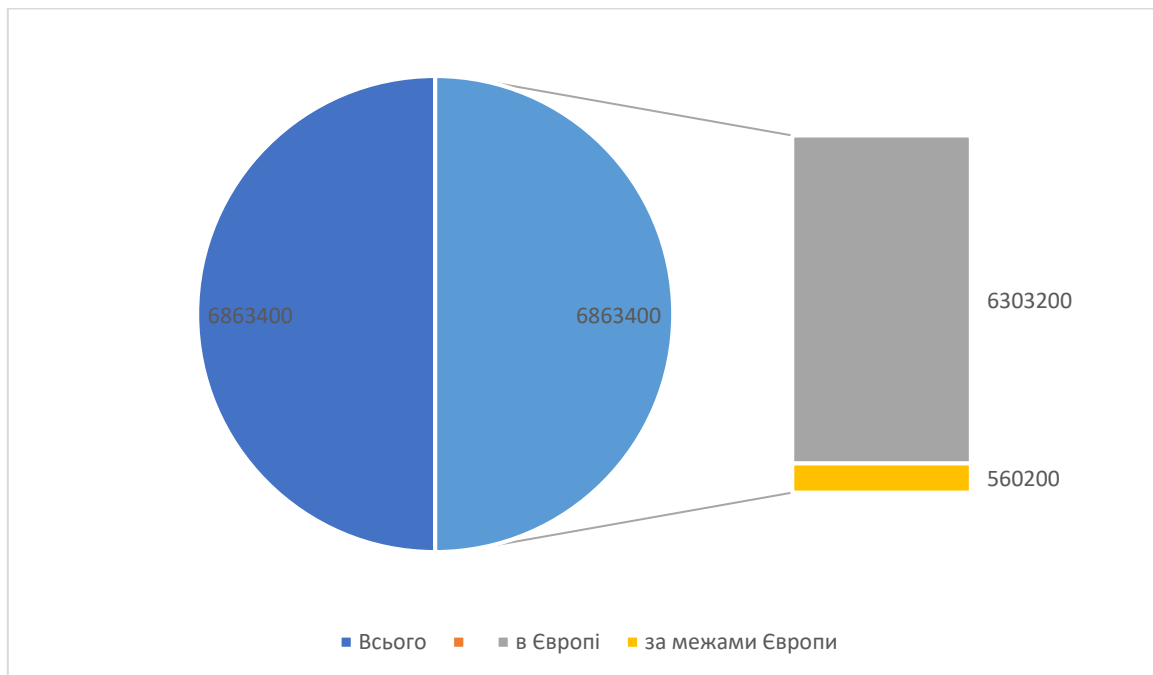

Рис. 1. Чисельність українських біженців в світі та Європі станом на 16 січня 2025 р. осіб (побудовано авторами за даними [9])

В табл.1 наведені статистичні дані по європейським країнам, які прийняли основний потік біженців з України.

Таблиця 1

Розподіл біженців з України по європейським країнам, які прийняли основний потік біженців, осіб (побудовано авторами за даними [9])

Країна	Дата	Біженці з України, зареєстровані в країні на дату	Біженці з України, які на даний момент подали заяву на отримання притулку, ТП або аналогічні національні програми захисту	Перетин кордону з України з 24 лютого 2022 року	Перетин кордону в Україну з 24 лютого 2022 року
Болгарія	31.12.2024	75260	203120	Not applicable	Not applicable
Естонія	31.12.2024	37415	64365	Not applicable	Not applicable
Латвія	01.12.2024	47655	61480	Not applicable	Not applicable
Литва	09.01.2025	48085	92585	Not applicable	Not applicable
Молдова	31.12.2024	135860	69480	1236350	1035160
Польща	14.01.2025	993795	1903100	27473825	25481455
Румунія	01.12.2024	177715	192880	5 852255	5061990
Словаччина	19.01.2025	132120	162220	2 961595	2913230

Угорщина	19.01.2025	61470	48725	6 223725	5780315
Чехія	30.12.2024	389830	636 050	Not applicable	Not applicable
Всього		2099205	3434005	43747745	40272150

У табл. 1 загальна кількість біженців з України, зареєстрована в країні станом на зазначену дату, відображає розрахункову кількість окремих біженців, які втекли з України з 24 лютого 2022 року та зараз знаходяться в європейських країнах. Другий стовпчик включає чисельність біженців з України, яким надано статус біженця, тимчасового притулку, тимчасовий захист або статуси через аналогічні національні схеми захисту, а також тих, хто зареєстрований в країні за іншими формами перебування з 24 лютого 2022 року.

Також з України виїжджають в білорусь: станом на 31.12.2024 року в країні

зареєстровано 45390 осіб, подали заяву на отримання притулку, ТП або аналогічні національні програми захисту – 5494 осіб. Мають місце міграційні потоки і до російської федерації – станом на 30.06.2024 р. зареєстровано 1223795 біженців, подали заяву на отримання притулку, ТП або аналогічні національні програми захисту 11210 осіб.

Розподіл біженців з України по європейським країнам, які прийняли меншу чисельність, ніж країни із табл. 1, представлено в табл. 2.

Таблиця 2

**Розподіл біженців з України по європейським країнам з меншим потоком, осіб
(побудовано авторами за даними [9])**

Країна	Дата	Біженці з України, зареєстровані в країні станом на дату	Біженці з України, які подали заявки на надання притулку, ПП або подібні національні схеми захисту
Австрія	02.12.2024	85710	124380
Азербайджан	28.11.2024	4645	195
Албанія	31.05.2024	6465	35
Бельгія	30.11.2024	87365	92325
Боснія і Герцеговина	31.10.2024	265	265
Велика Британія	10.12.2024	253535	1435
Вірменія	17.07.2023	605	605
Греція	31.12.2024	33105	33180
Грузія	30.08.2024	28640	1625
Данія	05.01.2025	39810	60090
Ісландія	30.11.2024	4005	4955
Іспанія	31.12.2024	216 975	231755
Італія	20.12.2024	171545	206055
Кіпр	30.11.2024	18740	24150
Ліхтенштейн	31.12.2024	705	1135
Люксембург	30.11.2024	3875	7325
Мальта	30.11.2024	2640	3090
Нідерланди	30.11.2024	121645	168585
Німеччина	11.01.2025	1243445	1168535
Норвегія	09.01.2025	78850	91910
Північна Македонія	30.11.2024	19325	1035
Португалія	30.11.2024	65245	72925
Сербія і Косово	31.12.2024	10730	3450
Словенія	01.01.2025	12915	12495
Туреччина	31.12.2024	34510	2930
Фінляндія	30.11.2024	69345	77475
Франція	30.11.2024	63865	113240
Хорватія	31.12.2024	27560	29025
Чорногорія	31.10.2024	21245	12680
Швейцарія	31.12.2024	68000	113735
Швеція	01.01.2025	26800	75405
Всього		2934790	2848705

Як свідчать статистичні дані на кінець 2024 року – початок 2025 року на десятку основних приймаючих країн припадало близько 33 % біженців з України, на інші європейські країни – 47 %, 20 % виїхало до росії і білорусі (точні долі на певну дату визначити складно через різний часовий інтервал наведених статистичних даних щодо чисельності). Подали заявки на надання притулку, тимчасового проживання або подібні національні схеми захисту відповідно 55 % і 45 %. Тобто можна констатувати, що основна десятка країн прийняла на себе практично половину біженців. Ці країни переважно є приграничними з Україною або знаходяться у другому ряді від кордону. Звісно певну роль у виборі країни зіграли такі фактори як політика щодо прийому біженців та рівень допомоги.

Розрахуємо які втрати такі міграційні тенденції принесли для населення України і як вплинули на демографічний потенціал. В якості базового періоду візьмемо чисельність населення на початок року, в якому відбулося повномасштабне вторгнення. До

визначення чисельності існують різні підходи, адже за станом на 2022 рік в країні вже 8 років мала місце військова агресія, і населення всі ці роки переміщалося в більш безпечні місця. До того ж важко точно оцінити чисельність населення на тимчасово окупованих на той час територіях.

За офіційними даними Державної служби статистики України¹ на 1 січня 2022 року чисельність наявного населення становила 41167335 осіб, постійного населення - 40997699 осіб [10]. За оцінкою ЦРУ² чисельність населення становила 43528136 осіб [11].

Отже станом на початок 2025 року демографічні втрати населення через міграцію становили за вітчизняною базою підрахунків 17 %, за оціночною базою ЦРУ – 16 %. Тобто за три роки втрачена майже п'ята частина населення. Слід враховувати також той факт, що величина міграційних потоків є набагато більшою, що одноставно визнається всіма фахівцями, експертами і міжнародними організаціями. Тому масштаби демографічної втрати населення є значно більшими.

Таблиця 3

**Чисельність населення України з 1990 по 2022 рр.
(побудовано авторами за даними [10])**

Дата	Чисельність (тис. осіб)	Приріст (- зменшення)	
		тис осіб	%
на 1.01.1990	51 838,5		
на 1.01.1991	51 944,4	105,9	0,20%
на 1.01.1992	52 056,6	112,2	0,22%
на 1.01.1993	52 244,1	187,5	0,36%
на 1.01.1994	52 114,4	-129,7	-0,25%
на 1.01.1995	51 728,4	-386,0	-0,74%
на 1.01.1996	51 297,1	-431,3	-0,83%
на 1.01.1997	50 818,4	-478,7	-0,93%
на 1.01.1998	50 370,8	-447,6	-0,88%
на 1.01.1999	49 918,1	-452,7	-0,90%
на 1.01.2000	49 429,8	-488,3	-0,98%
на 1.01.2001	48 923,2	-506,6	-1,02%
на 1.01.2002	48 457,1	-466,1	-0,95%
на 1.01.2003	48 003,5	-453,6	-0,94%
на 1.01.2004	47 622,4	-381,1	-0,79%
на 1.01.2005	47 280,8	-341,6	-0,72%
на 1.01.2006	46 929,5	-351,3	-0,74%

¹ Довідково: з 2014 року Державна служба статистики України не враховує дані тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя

² У Всесвітній книзі фактів населення України підраховано включно з тимчасово окупованими територіями Донецької і Луганської областей та Автономною Республікою Крим з містом Севастополь.

на 1.01.2007	46 646,0	-283,5	-0,60%
на 1.01.2008	46 372,7	-273,3	-0,59%
на 1.01.2009	46 143,7	-229,0	-0,49%
на 1.01.2010	45 962,9	-180,8	-0,39%
на 1.01.2011	45 778,5	-184,4	-0,40%
на 1.01.2012	45 633,6	-144,9	-0,32%
на 1.01.2013	45 553,0	-80,6	-0,18%
на 1.01.2014	45 426,2	-126,8	-0,28%
на 1.01.2015	42 928,9	-2497,3	-5,50%
на 1.01.2016	42 760,5	-168,4	-0,39%
на 1.01.2017	42 584,5	-176,0	-0,41%
на 1.01.2018	42 386,4	-198,1	-0,47%
на 1.01.2019	42 153,2	-233,2	-0,55%
на 1.01.2020	41 902,4	-250,8	-0,59%
на 1.01.2021	41 588,4	-314,1	-0,75%
на 1.01.2022	41 167,3	-421,0	-1,01%

Довідково 1) з 2014 р. – без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу); 2) чисельність на 2002 рік наведена на підставі даних Всеукраїнського перепису населення – грудень 2001 р.

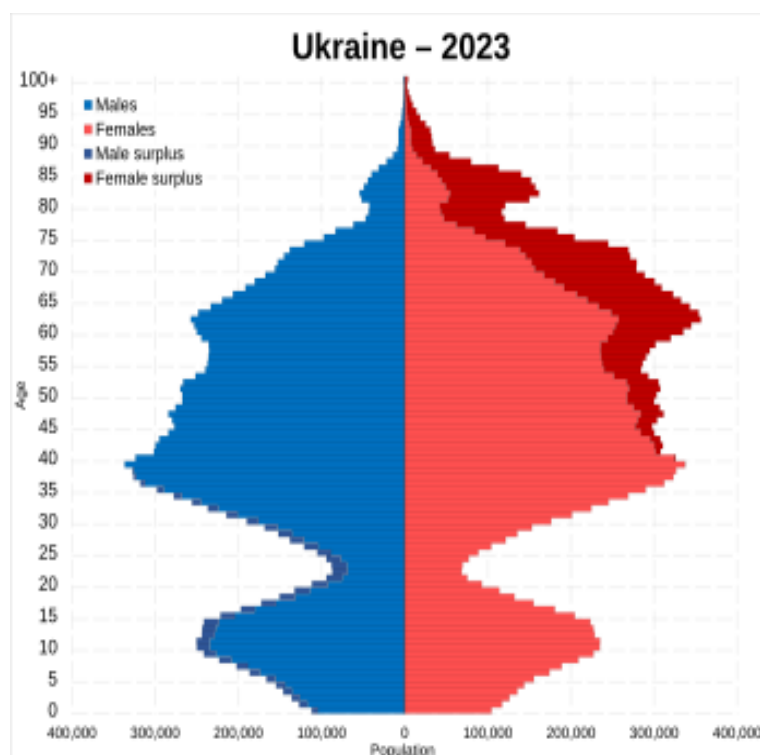

Рис. 2. Статеві-вікова піраміда населення України на 1 січня 2023 року (за даними ООН [12])

Якщо порівняти розмір втрат у часовому інтервалі, то можна визначити, що за часи повномасштабного вторгнення втрати в чисельності населення через міграцію відбулися в розмірі як за всі роки після придбання незалежності Україною. Адже з початку 1994 року склалася стабільна тенденція скорочення чисельності населення в Україні. Як свідчать дані таблиці 3 за

період 1994-2022 років зменшення населення склало 23,52 %, якщо визначити відсоток втрат в 2022 році до 1990 року, то він становить 20,52%.

Відновлення ситуація, що склалася в демографічній сфері України, є дуже складним завданням. До міграційних потоків слід ще додати проблему загибелі цивільного населення, в тому числі у фертильному віці, і

величезні втрати чоловічого роду серед військових - багато чоловіків в молодому віці не встигли навіть продовжити свій рід. Ще одним із факторів, що негативно позначається на ситуації, слід зазначити, що в умовах постійної небезпеки, невпевненості у майбутньому, різко скоротилася народжуваність. Певний вплив на це також надає розлучення сімей, коли жінки знаходяться за кордоном або чоловіки на

військових позиціях. Все це яскраво знаходить відображення на статеві-віковій піраміді населення України. Так станом на 1.01.2023 року простежується провал, починаючи з підліткового віку і до 30 років.

Піраміда була схожа за структурою і на початку повномасштабного вторгнення, але не настільки різким був провал в чисельності (рис. 3).

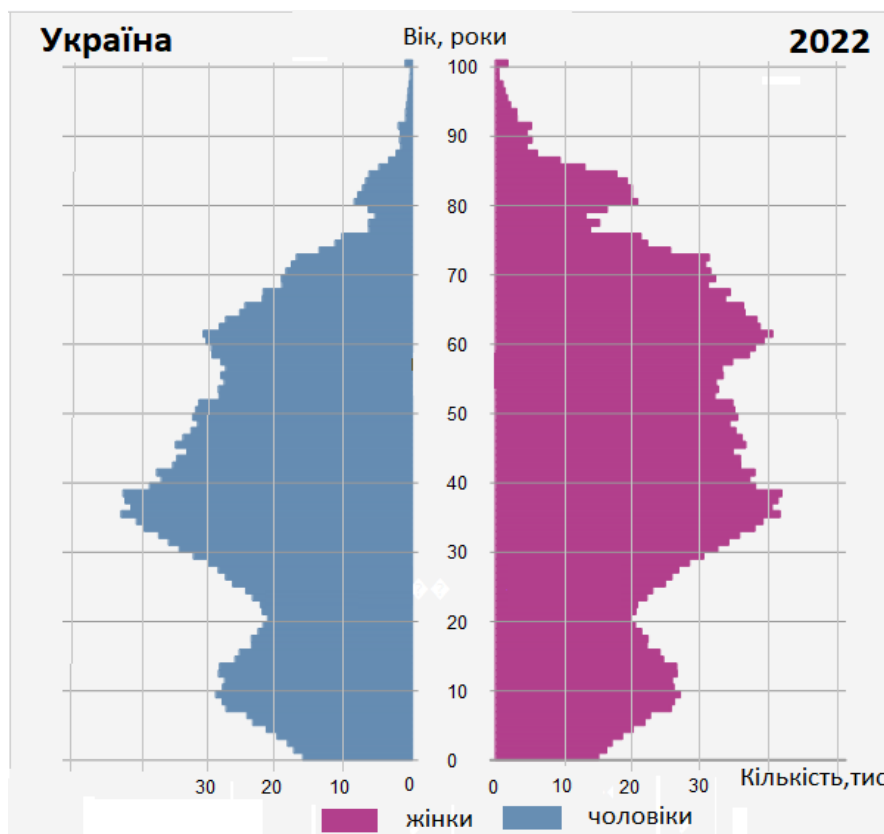

Рис. 3. Статеві-вікова піраміда населення України на 1 січня 2022 року (за даними [10])

А в цілому така тенденція, як свідчать графічні зображення пірамід (рис. 4), почала формуватися з 2014 року, хоча початок цього процесу потрохи почав проявлятися і в більш ранньому періоді, коли поступово правильна піраміда дзвін почала перетворюватися на піраміду урну. Проте в 2010 році піраміда ще є майже правильною.

За даними Інституту демографії та соціальних досліджень, станом на 1 січня 2023 року чисельність населення України становила від 28 млн до 34 млн [13]. Такий розбіг в оцінці чисельності спричинений саме проблемою підрахунку точного числа мігрантів, які перетнули кордон України,

особливо не має точних даних щодо українців, які виїхали до росії або залишаються на тимчасово окупованих територіях. Отже у порівнянні з базовим 2022 роком за оціночним показником скорочення населення становить від 31,7 % до 17 %. Але за останніх умов втрати збігаються із міграційним виїздом, що не може відповідати дійсності, по-перше, через тисячі загиблих громадян і військових, по-друге через те, що вже відмічалось про значно занижену чисельність мігрантів з країни через неналагоджену систему обліку і відсутність частина даних про перетин кордонів. Отже, можна дійти висновку, що

наявна чисельність населення України є меншою за 34 млн осіб.

Наведені статистичні дані та проведені аналітичне дослідження свідчать про катастрофічну ситуацію з популяцією населення у країні, про велику демографічну

кризу. Вживати заходів вирішення цієї проблеми слід починати не гаючи часу, адже це довготривалий процес, і на відновлення за умови реалізації ефективних стратегій підуть роки.

Статеві-вікова піраміда населення України у 2014 р.

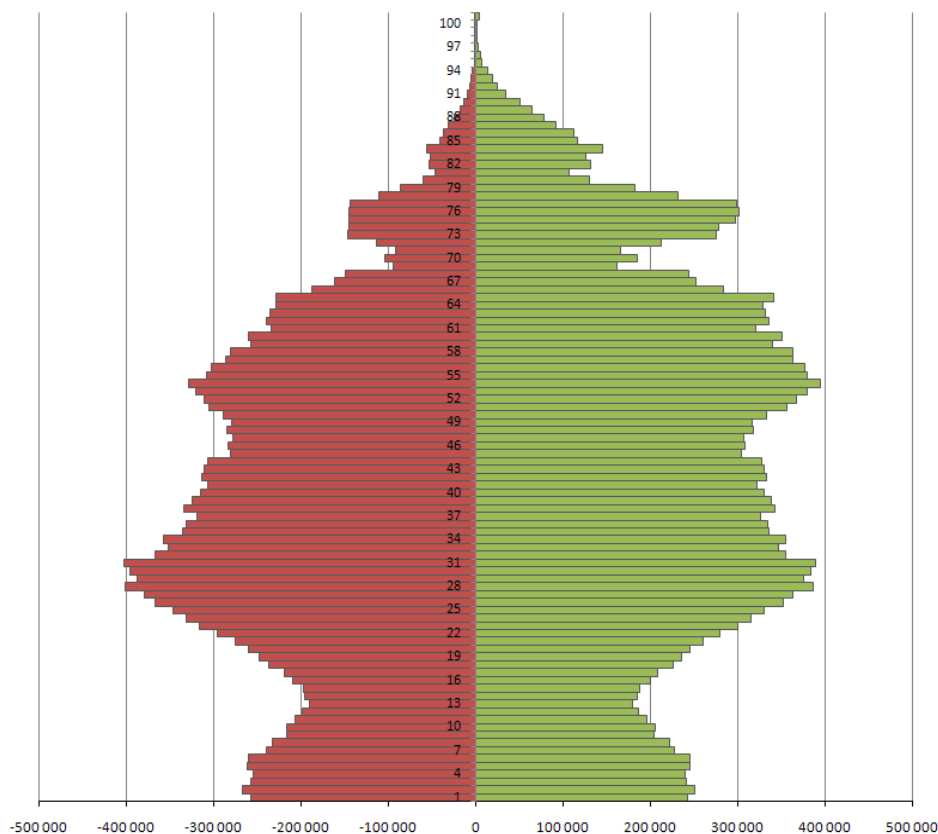

Рис. 4. Статеві-вікова піраміда населення України у 2014 році (за даними [10])

Для вирішення проблеми старіння населення та поліпшення демографічної ситуації необхідно створювати програми для стимулювання повернення студентів, які навчаються за межами України. Це дозволить збільшити народжуваність та частково компенсувати втрачений людський потенціал загиблих на війні переважно молодого віку.

Важливим фактором повернення є впевненість у наявності роботи. Одним з варіантів є створення пільгових умов для відкриття власного бізнесу та просування інновацій. Серед запланованих заходів: спрощення процедур сертифікації на місцевому рівні; полегшення отримання прописки; створення умов забезпечення

освітніх потреб дітей фахівців; надання кредитів на основі прав інтелектуальної власності на фінансування стартапів; спрощені процедури реєстрації торговельних знаків; оптимізація процесу подання заявок на експорт; підтримка комерціалізації науково-технологічних розробок; система громадських послуг для надання повноцінної допомоги спеціалістам, які повертаються.

У країнах світу, які використовують поворотну міграцію, накопичено значний досвід з погляду основних підходів до організації та заходів реалізації процесу переселення, адаптації та інтеграції поворотних мігрантів у нових місцях проживання. Найбільш поширеними для

запозичення Україною можна визначити наступні:

1. Надання преференцій в отриманні посвідки на проживання (Польща, Ізраїль, Німеччина).

2. Компенсація вартості проїзду до нового місця проживання (Угорщина).

3. Надання житла, земельної ділянки або сприяння їх придбання (Ізраїль, Греція, Казахстан).

4. Система грошових виплат на облаштування на новому місці проживання (Ізраїль, Німеччина, Казахстан).

5. Надання медичної та соціальної допомоги поворотним мігрантам та членам їх сімей (Ізраїль, Німеччина, Греція, Угорщина).

6. Сприяння переселенцям у працевлаштуванні (Угорщина, Японія, Казахстан).

7. Сприяння поворотним мігрантам у здобутті освіти та підвищенні кваліфікації (Угорщина, Польща, Греція).

Висновки. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну у лютому 2022 року призвело до того, що мільйони людей втекли в сусідні країни та за їх межі як біженці, на додаток до мільйонів інших, які були переміщені в межах країни. При цьому стався пік зміщення протягом перших чотирьох місяців повномасштабного вторгнення, рух населення з України та в Україну з тих пір продовжується і стає все більш складним. Триваюча повномасштабна

війна і бойові дії по всій країні продовжують змушувати людей тікати в пошуках безпеки, в результаті чого в країні сталася демографічна криза, яка за своїми розмірами дорівнює втратам в популяції населення за весь період незалежності України до 2022 року. Визначено основні тенденції впливу міграційних потоків за кордон з України через повномасштабне вторгнення на демографічну ситуацію в країні.

Досліджено динаміку та структуру міграційних потоків і чисельності населення України. Встановлено причини низького рівня чисельності населення та проаналізовано основні фактори впливу. За три останні роки втрачена майже п'ята частина населення саме через міграційний виїзд.

Визначено важливі завдання державної політики та ефективні механізми щодо організації поворотної міграції та подолання демографічної кризи. Зворотна міграція є ресурсом розвитку держави та суспільства. Причому її мультиплікативний ефект може бути дуже високим, а з огляду на те, що повертається практично власне населення, близьке у культурному та ментальному відношенні, інтеграція вимагає набагато менше витрат, економія яких є актуальною для України. А вкладення у соціальні програми для зворотних мігрантів можуть розглядатися скоріше як інвестиції в місцеве населення, аніж безповоротні витрати держави.

Список літератури

1. Литвинчук О. В., Юрківський О. Й. Міграційні процеси в Україні: загрози в умовах російсько-української війни. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 2. С. 71–78.

2. Червінська Л., Каліна І., Червінська Т., Сафонов Ю., Ліщенко А., Шуляр Н. Вимушена міграція в умовах війни: виклики, фінансово-економічні ризики, напрями розв'язання проблем. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2024. т. 2 (55). С. 531–545.

3. Білан А. М., Мельничук С. М. Державна міграційна політика України в умовах глобальних викликів: правові питання. *Вісник Луганського навчально-*

наукового інституту імені Е.О. Дідоренка. 2023. № (2). С. 24–34.

4. Сімахова А. О., Церковний І. О. Міграційні процеси в Україні в умовах війни: соціальний аспект. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 4 (102). С. 60–64.

5. Черненко Н. Міграційні процеси в умовах війни: шляхи розв'язання проблем. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. № 16. С. 229–235.

6. Міграційні втрати молоді та ресурсний потенціал повоєнної відбудови України: моделювання взаємовпливів та інструментарій посилення резильєнтності: монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН

України» за редакцією д.е.н., проф. Васильціва Т. Г. Львів, 2024. 350 с.

7. Коваленко О. В. Соціокультурна динаміка міграційних процесів у глобалізованому світі. Дис. доктора філософії: 033 Філософія. Житомир. 2023. 257 с.

8. Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України, міграційну політику ЄС та країн східного партнерства. Автори доповіді: О. Пищуліна, В. Юрчишин, П. Стецюк, М. Міщенко. За ред. Ю. Якименка. К., 2023. 265 с.

9. Джерело: зіставлення статистичних даних УВКБ ООН, наданих

владою. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations.ukraine>.

10. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

11. Ukraine. *The World Factbook*. Washington, D.C.: Central Intelligence Agency.

12. Сайт представництва ООН в Україні. URL: <http://www.un.org.ua/ua/publications-and-reports/un-in-ukraine>.

13. Сайт Інституту демографії та соціальних досліджень. URL: <https://idss.org.ua/index>.

References

1. Lytvynchuk, O. V. & Yurkivskyi, O. Y. (2023). *Mihratsiini protsesy v Ukraini: zahrozy v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny* [Migration processes in Ukraine: threats under conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia* [Economics, management and administration], no. 2, pp. 71–78.

2. Chervinska, L., Kalina, I., Chervinska, T., Safonov, Yu., Lishchenko, A. & Shuliar, N. (2024). *Vymushena mihratsiia v umovakh viiny: vyklyky, finansovo-ekonomichni ryzyky, napriamy rozviazannia problem* [Forced migration under conditions of war: challenges, financial and economic risks, directions for solving problems]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky* [Financial and credit activity: problems of theory and practice], no. 2 (55), pp. 531–545.

3. Bilan, A. M. & Melnychuk, S. M. (2023). *Derzhavna mihratsiina polityka Ukrainy v umovakh hlobalnykh vyklykiv: pravovi pytannia* [State migration policy of Ukraine in the context of global challenges: legal issues]. *Visnyk Luhanskoho navchalno-naukovoho instytutu imeni E.O. Didorenka* [Bulletin of E.O. Didorenko Luhansk Educational and Scientific Institute], no. 2, pp. 24–34.

4. Simakhova, A. O. & Tserkovnyi, I. O. (2022). *Mihratsiini protsesy v Ukraini v umovakh viiny: sotsialnyi aspekt* [Migration processes in Ukraine under conditions of war: social aspect]. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia* [Economics, management and administration], no. 4 (102), pp. 60–64.

5. Chernenko, N. (2023). *Mihratsiini protsesy v umovakh viiny: shliakhy rozviazannia problem* [Migration processes in wartime: ways to solve problems]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Seriya: Ekonomika* [Tavria Scientific Bulletin. Series: Economics], no 16, pp. 229–235.

6. Vasyltsiv, T. H. Ed. (2024). *Mihratsiini vtraty molodi ta resursnyi potentsial poviiennoi vidbudovy Ukrainy: modeliuvannia vzaiemovplyviv ta instrumentarii posylennia rezylentnosti: monohrafiia* [Migration losses of youth and the resource potential of post-war reconstruction of Ukraine: modeling of mutual influences and tools for strengthening resilience: monograph]. Lviv, M. I. Dolishnyi Institute for Regional Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine Publ., 350 p.

7. Kovalenko, O. V. (2023). *Sotsiokulturna dynamika mihratsiinykh protsesiv u hlobalizovanomu sviti. Dys. doktora filosofii: 033 Filosofiia* [Sociocultural dynamics of migration processes in a globalized world. PhD. philos. sci. diss.]. Zhytomyr, 257 p.

8. Yakymenko, Yu. Ed. (2023). *Vplyv mihratsiinykh protsesiv na perebih poviennoho vidnovlennia Ukrainy, mihratsiinu polityku YeS ta krain skhidnoho partnerstva* [The impact of migration processes on the course of post-war reconstruction of Ukraine, migration policy of the EU and the Eastern Partnership countries]. Kyiv, 265 p.

9. *Zistavlennia statystychnykh danykh UVKB OON, nadanykh vladoiu* [Comparison of UNHCR statistical data provided by the

- authorities]. Available at: <https://data.unhcr.org/en/situations.ukraine>.
10. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Ukraine. The World Factbook. Washington, D.C., Central Intelligence Agency Publ.
12. The UN Office in Ukraine. Available at: <http://www.un.org.ua/ua/publications-and-reports/un-in-ukraine>.
13. Institute of Demography and Social Research. Available at: <https://idss.org.ua/index>.

Objective. *The objective of the article is to determine the impact of military actions on the population, migration flows, and labour potential of the national economy of Ukraine.*

Methods. *In the research the following general scientific methods are applied: comparison, generalization, analysis and synthesis, induction and deduction, series of dynamics, relative quantities, concretization, systematization, factor analysis.*

The results. *The main trends of the impact of migration flows abroad from Ukraine due to a full-scale invasion on the demographic situation in the country are identified. The dynamics and structure of migration flows and the population of Ukraine are studied. The reasons for the low level of population are established and the main factors of influence are analyzed. Important state policy tasks and effective mechanisms for organizing return migration and overcoming the demographic crisis are identified. The authors determine that the top ten countries have accepted almost half of the refugees. These countries mainly border Ukraine or are located in the second row from the border. Almost a fifth of the population of Ukraine has been lost in three years. A comparison of the size of losses in the time interval shows that during a full-scale invasion, population losses due to migration occurred in the same volume as in all the years after Ukraine gained independence. The provided statistical data and the conducted analytical study indicate a catastrophic situation with the population in the country, a major demographic crisis. Measures to address this problem must be taken urgently, as this is a long-term process, and recovery will take years if effective strategies are implemented. Return migration is a resource for the development of the state and society. Moreover, its multiplier effect can be very high, and given that practically the own population, close in culture and mentality, is returning, integration requires significantly lower costs, the savings of which are relevant for Ukraine. Measures and programs are proposed to address the problem of population aging, loss of labour potential, and improvement of the demographic situation. Measures developed through foreign experience that should be borrowed for implementation in Ukraine are identified.*

Key words: *migration, migration flows, demographic situation, martial law, refugees, labour potential.*